PEDAGOGIK OLIY TA’LIM MUASSASASIDA BO‘LAJAK FIZIKA O‘QITUVCHILARI UCHUN METODIK TAYYORGARLIK TIZIMINI AMALGA OSHIRISHDA SUBYEKT-REFLEKTIV TA’LIM STRATEGIYASI

Shokir Xudoynazarovich Berdiyev
Chirchiq davlat pedagogika universitet o‘qituvchisi
shokir.berdiyev88@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada pedagogik oliy ta’lim muassasasida bo‘lajak fizika o‘qituvchilari uchun metodik tayyorgarlik tizimini amalga oshirishda subyekt-reflektiv ta’lim strategiyasi va uning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: subyektiv-reflektiv ta’lim, gumanitar texnologiyalar, dialogik munosabatlar, ta’lim strategiyasi, fundamental subyektivlik, reflektsiya, shaxsiy ta’lim trayektoriya.

ABSTRACT

The article highlights the strategy of subject-reflective learning and its significance in implementing the methodological training system for future physics teachers in a pedagogical higher education institution.

Key words: Subject-reflective learning, humanitarian technologies, dialogic relationships, educational strategy, fundamental subjectivity, reflection, personal learning trajectory.

KIRISH

Subyektiv-reflektiv ta’lim - bu o‘quvchilarning o‘ziga xos xususiyatlarini va shaxsiy tajribalarini hisobga olgan holda, ularning o‘zaro faoliyatini va o‘zini anglash qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuv bo‘lib ta’lim modeli o‘quv jarayonini faqat bilim berishga emas, balki talabaning shaxsiy rivojlanishi va professional malakasini oshirishga qaratilgan bo‘lib, talabalarni nafaqat o‘quv materiallarini yod olishga, balki ularni chuqur tahlil qilish hamda mustaqil fikrlashga o‘rgatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

T.B. Grebenyukning ta’kidlashicha, bo‘lajak fizika o‘qituvchilarining o‘ziga xosligi o‘quv va kasbiy faoliyat subyektining xususiyatlari va fazilatlari bilan boshqa har qanday individuallikdan farq qiladi. Shu bilan birga, individuallikning barcha tarkibiy qismlarining

birligi, bog‘liqligi, o‘zaro shartliligi unga sifat jihatidan aniqlik va yaxlitlik beradi [5].

Subyektiv-reflektiv ta’lim shaxsning individualligiga yo‘naltirilgan bo‘lib, uning asosiy xususiyatlari quyidagi munosabatlar o‘z aksini topadi:
talabaga hayotning subyekti sifatida, uning imkoniyatlarini idrok etish, bilim, hissiy-irodaviy, ijodiy qobiliyatlarini o‘z-o‘zini rivojlantirishga, o‘ziga xos g‘oyaviy munosabatlarga, moslashuvchi va o‘zgartiruvchi faoliyatga;
professor-o‘qituvchiga talabalarning hayotiy, ijtimoiy va ma’naviy ehtiyojlari aniqlashda yoki madaniy o‘zini o‘zi anglash jarayonida uni qayta qurishda yordam berishga qodir bo‘lgan yordamchi va maslahatchi sifatida;
ta’limni subyektga yo‘naltirilgan madaniy ijod jarayoni sifatida, uning harakatlantiruvchi kuchlari shaxsiy ma’nolar, muloqot va hayot haqidagi individual g‘oyalar tizimini yaratishda, fizika fanining gumanistik qadriyatlari va fizik ta’lim, o‘zaro munosabatlar to‘g‘risida. tabiat va jamiyat o‘rtasida, inson va o‘zi haqida;
yaxlit gumanitar ta’lim maydoni sifatida ta’lim muassasasiga.

NATIJALAR

Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib ta’limning kontseptual apparati fizika talabalarini metodik tayyorlash tizimining tarkibiy qismlarini belgilab beruvchi gumanitar-texnologik yondashuvga muvofiq retseptiv tuzilgan maqsadlar talabaning subyektivligiga qaratilgan, mazmunda gumanitar jihatlar mustahkamlangan, talabalar uchun eng qulay sharoitlarda shaxsiy va kasbiy o‘sishga xizmat qiluvchi gumanitar texnologiyalar, shakl va vositalarga ustuvor ahamiyat berish lozim.

Uslubiy ta’lim tizimida predmetni aks ettiruvchi ta’limning asosiy tushunchalari va xususiyatlari quyidagi jadvalda tuzilgan (3-jadval).

3-jadval.

Fizika fanlari talabalarini metodik tayyorlash tizimida mavzuni aks ettiruvchi ta’limning xususiyatlari

Tushunchalar darajalari	Subyektiv-reflektiv ta’lim
Kontseptual	fizika o‘qituvchisining mavzu, avtonomiya, mustaqillik, tashabbuskorlik, tanlash qobiliyati, mas’uliyat, fikrlash, o‘z-o‘zini nazorat qilish, o‘zini o‘zi boshqarish, madaniy ijodkorligi.
Tashkiliy	ta’limni individuallashtirish, ta’limni shaxsiylashtirish

Mazmunli	faoliyat usullarini individual o‘zlashtirish, shaxsning kognitiv tajribasining boshlanishi sifatida subyektivlashtirish harakati, fizika ta’limining mazmuni ma’naviy va qadriyat asoslari, muammolarni hal qilish, tanlash.
Protsessual	qaror qabul qilish jarayonida ishtirok etish, hissiy kechinmalar tajribasini aktuallashtirish, ma’no izlash faoliyati, o‘rganilayotgan faktlar va ularning ma’nosini tushunish, jarayon va hodisalarni baholash, o‘z-o‘zini tahlil qilish.
Bilish darajasi	reflektsiya, subyektivlik va izohli faoliyatni shakllantirishning gumanitar texnologiyalari, reflektiv ta’lim texnologiyalari, talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish texnologiyasi, loyiha asosida o‘qitish texnologiyasi, keys texnologiyasi, o‘z-o‘zini talqin qilish, o‘zaro talqin qilish, o‘z-o‘zini tahlil qilish, o‘zaro tahlil qilish, o‘z-o‘zini baholash, o‘zaro baholash
Ta’lim natijalari darajasi	fizik bilimlarning shaxsiy yo‘nalishi, hayotiy-semantik qadriyatlar, qadriyat ustunliklari, o‘z-o‘zini rivojlantirish, o‘z-o‘zini anglash, ma’no izlash tajribasi, kasbiy faoliyatda ijodkorlik, kompetentsiyalar, kommunikativ, baholash, aks ettirish qobiliyatining o‘sishi, o‘ziga va tashqi tinchlikka nisbatan o‘z-o‘zini tartibga soluvchi munosabatlar, professional o‘zini o‘zi belgilashning mas’uliyatli erkinligi

Vazifa darajasi	shaxsning aks ettirish-baholash faoliyatini rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlar, shaxsning subyektiv rivojlanishini ta’minlaydigan shart-sharoitlar, individual va guruhli fikrlash holatlari, shaxsiyatga yo‘naltirilgan ta’lim holatlari, shaxsning xatti-harakatlarining ichki tartibga soluvchisi sifatidagi qadriyat yo‘nalishlari, erkinlik. sub'ektlar tomonidan o‘qitish usullari, vositalari va texnologiyalarini tanlash, teng va dialogik shaxslararo munosabatlar

Ta’limning xususiyatlari kontseptual jihatdan “kasbiy o‘zini o‘zi belgilashning ma’suliyatli erkinligi” (maqsad sifatida), ta’lim usullari, vositalari va texnologiyalarini subyektlar tomonidan tanlash erkinligi” (shart sifatida) kabi tushunchalar bilan bog‘liq, “shaxsiy ahamiyatli bilimlar” (tarkib sifatida), “subyektivlik va sharhlovchi faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan gumanitar texnologiyalar” (vosita sifatida), “professional vakolatlar” (natijada). Ushbu asosiy tushunchalar fizika talabalarini metodik tayyorlash tizimidagi pedagogik muammoni hal qilishga qaratilgan: kasbiy faoliyatning qiymati mazmunini mustaqil ravishda belgilaydigan vakolatli shaxsni shakllantirish hisoblanadi.

Pedagogika oliy ta’lim muassasalarida talabalarning subyektiv-reflektiv ta’limi - bu talaba shaxsini kasbiy pedagogik faoliyat subyekti sifatida ko‘rib chiqishni belgilaydigan ta’lim turi; dialogik munosabatlar va fikrlash asosida o‘quv faoliyatini qurishni jalb qilish; mazmunini o‘zlashtirish metodikasi talabalarning ta’lim, kasbiy va kasbiy muammolarni hal qilish faoliyati sifatida qaraladi.

Bo‘lajak fizika o‘qituvchisining subyektiv fazilatlarini rivojlantirishga qaratilgan uslubiy tayyorgarlik tizimini amalga oshirishning umumiy yo‘nalishi subyektiv-reflektiv o‘qitish strategiyasidir. Bu o‘qitish strategiyasi kasbiy muammolarni to‘g‘ri hal qilishga va uning kasbiy pozitsiyasini aniqlashga qodir bo‘lgan o‘qituvchlarini tayyorlash vektorini belgilaydi.

Ta’lim strategiyasi - bu maqsadlarni aniqlashning tizimli jarayoni bo‘lib, unga muvofiq ta’lim jarayonining xususiyatlari: maqsadlar, tamoyillar, mazmun, texnologiyalar va boshqalar belgilanadi. Strategiyani belgilash maqsadni, o‘quv jarayonini, talabalarni qo‘llab-quvvatlashni va fikr-mulohazalarini ishlab chiqishni anglatadi [3].

Shunday qilib, ta’lim strategiyasi fizika talabalarining uslubiy tayyorgarligiga nisbatan gumanitar-texnologik yondashuv bilan belgilanadigan va ushbu tizimning tarkibiy qismlari

(maqsad, mazmun, protsessual, samarali) bilan belgilanadigan taktik predikatlarni birlashtiradi.

Fanni aks ettiruvchi o‘qitish strategiyasi bo‘lajak fizika o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligi maqsadlarini yangilash xarakterini belgilaydi. Maqsadlar darajasida subyektiv-reflektiv ta’limning namoyon bo‘lishining ko‘rsatkichi hisoblanadi.

Fundamental subyektivlik - tanlanganlik, falsafiy, pedagogik, uslubiy, psixologik va boshqalarga shaxsiy munosabat. axborot va uni individual professor-o‘qituvchi va talabaning intellektual ehtiyojlarini qondirish subyektlari sifatida taqdim etish usuli, ularni talqin qilish va faoliyatning ichki motiviga aylantirishning o‘ziga xosligi.

Subyekt-reflektiv ta’lim nuqtai nazaridan, talaba shaxsi o‘z-o‘zini rivojlantiruvchi tizim sifatida qaraladi, shu bilan birga shaxsga maqsad va rivojlanish yo‘llarini yuklash inkor etiladi, shaxs kasbiy o‘zini o‘zi belgilashning mas’uliyatli erkinligi bilib oladi.

Strategiya uslubiy fanlar sikli bo‘yicha ta’lim dasturlari konsepsiyasini, o‘quv kurslari mazmunining tuzilishi va o‘zaro bog‘liqligini belgilaydi, ta’lim mazmunini tanlashga qo‘yiladigan talablarni (qiymatga yo‘naltirilgan, muammoli, integratsiyalashgan) belgilaydi.

Gumanitar-texnologik yondashuv gumanitar fanlarning pedagogik texnologiyalari orasidagi ustunlikni belgilaydigan kontseptual pozitsiyani va subyektiv printsipni amalga oshirish jarayonining faoliyatga asoslangan, kommunikativ va ma’no izlash xususiyatini hisobga olgan holda ushbu texnologiyalarni tanlashni belgilaydi. Ushbu texnologiyalar nafaqat shaxsning xatti-harakatlarida o‘zini o‘zi belgilash va ularning oqibatlari uchun javobgarlik darajasini anglab yetadi. Gumanitar texnologiyalar orqali fanni aks ettiruvchi ta’lim strategiyasi muayyan metodik fanlarni o‘qitishda o‘quv jarayonining zamonaviy tashkiliy-metodik vositalarini boyitadi va optimallashtiradi.

Ta’lim faoliyatiga qo‘yiladigan zamonaviy talablarga muvofiq, mavzuni aks ettiruvchi ta’lim doirasida qo‘llaniladigan texnologiyalarni tavsiflash imkonini beruvchi mezonlar.

1. Motivatsiyaga asoslangan o‘quv faoliyatini boshlash.
2. Muammoli vaziyatning mavjudligi (tarkibni muammolilashtirish).
3. Maqsadlarni belgilash, rejalashtirish va ishlarni bajarishda mustaqillikning yuqori darajasi.
4. Dialogning mavjudligi, jamoaviy ish.
5. Ishni bajarish usullari, ketma-ketligi va vaqtini individuallashtirish.

6. Faoliyat mahsulining taqdimoti.
7. Reflektsiya (shu jumladan shaxsiy o‘zini o‘zi anglash).

MUHOKAMA

Ushbu texnologiyalarni mezon asosida baholash fizika talabalarining uslubiy tayyorgarligini boyitish va optimallashtirishga qodir bo‘lganlarini aniqlash imkonini berdi.

Subyektiv-reflektiv ta’lim talabalarning kasbiy kompetentsiyalari va subyektiv fazilatlarini baholash ko‘rsatkichlari va tartibini o‘zgartiradi. Kasbiy kompetentsiyalarni rivojlantirish ko‘rsatkichlari kasbiy muammolarni hal qilishga yordam beradi. Bo‘lajak fizika o‘qituvchilarining subyektiv-reflektiv tayyorgarligiga asosiy e’tiborni o‘z-o‘zini hurmat qilishni rivojlantirishga, o‘quv faoliyati va haqiqiy o‘qitish amaliyoti kontekstida shaxsiy va kasbiy yutuqlar to‘g‘risida fikr yuritishga (refleksiyaga) qaratadi.

Talabalarning metodik tayyorgarligida real amaliyot mazmunini o‘zlashtirishning doimiy monitoringi usullarini aniqlash quyidagilarga imkon berdi:
darslarda va fizikani o‘qitishning boshqa shakllarida introspektsiya, mulohaza yuritish, o‘z-o‘zini va o‘zaro tahlil qilish, o‘z-o‘zini va o‘zaro baholashni talabalarning pedagogik va tadqiqot faoliyatining zaruriy sharti deb bilish;
talabalar faoliyatini metodik mashg‘ulotlarda va metodik seminarlarda, maslahatlashuvlarda o‘z-o‘zini va o‘zaro kuzatishda kuzatishni birlashtirish;
o‘quv va ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirish bo‘yicha ish materiallarini o‘rganish va o‘zaro baholashga talabalarni jalb qilish.

XULOSA

Pedagogik oliy ta’lim muassasasida bo‘lajak fizika o‘qituvchilari uchun metodik tayyorgarlik tizimini amalga oshirishda subyektiv-reflektiv ta’lim strategiyasi bo‘lajak fizika o‘qituvchisining kasbiy kompetentsiyalarining ko‘rsatkichi va o‘lchovi bo‘lib pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda turli xil xarakterdagi aniq kasbiy vaziyatlar va muammolarni muhokama qilish va hal qilishga tayyorlashda muhim ahamiytga ega. Subyektiv-reflektiv ta’lim talabalar bilimi, fani chuqur tushunish va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

REFERENCES

1. Berdiyev Sh.X. Bo‘lajak fizika o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini oshirishda sub’ektiv-refleksiv o‘qitish

strategiyasini amalga oshirish metodik tizimi // Pedagog respublika ilmiy jurnali. - 2023/12 6-son – B. 352-358.
2. Ўлжаев, Ў. Б., & Бердиев, Ш. Х. (2021). Углерод нанотрубкасида олтин кластери ва углеводородли молекулаларнинг ўзаро таъсирини моделлаштириш. Academic Research in Educational Sciences, 2(5), 1189-1195.
3. Umbarov A.U. Pedagogika oliy ta'lim muassalarida umumiy fizikaning Elektromagnetizm bo'limini o'qitishda individual ta'limning pedagogik shart-sharoitlari // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. – Buxoro, 2023/12 12-son – B. 316-319.
4. Umbarov A.U. Higher education pedagogical - psychological support of individual educational trajectories of students // JournalNX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal. 2023/7 Volume 9, Issue 6, pp 11-15.
5. Турсунов, И. Г., & Умбаров, А. У. Ў. (2024). Формы и методы организации индивидуального обучения студентов педагогических вузов по кредитно-модульной системе. Science and innovation, 3(Special Issue 23), 337-341.
6. Tursunov, I. G., & Eshniyozov, U. A. (2021). Elektrotexnika fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo 'llash. Academic research in educational sciences, 2(4), 1030-1040.
7. Nizamiddinovich, E. A., & Abduxalilovich, A. B. (2023). Methodology for implementing interdisciplinary connection in physics teaching in general secondary schools. Web of Teachers: Inderscience Research, 1(9), 210-216.
8. Гребенюк Т.Б. Формирование индивидуальности будущего педагога в процессе профессиональной подготовки. дис. д-ра пед. наук: – Ярославль, 2000. – 452 с.